

господарств України у 2015 році : статистичний збірник / за ред. І. Осипов. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2015. – 84 с.

4. Болотіна Є. Домогосподарство в умовах інституціоналізації перехідної економіки України / Є. Болотіна // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2009. – № 2(16). – С. 30–36.

5. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи : [монографія] / Т. Заяць, В. Куценко. – Черкаси : Брама – Україна, 2006. – 620 с.

5. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи : [монографія] / Т. Заяць, В. Куценко. – Черкаси : Брама – Україна, 2006. – 620 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАУКОВИХ УСТАНОВАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ

INNOVATIVE POTENTIAL AS THE ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF RESEARCH AND INNOVATION ACTIVITIES IN SCIENTIFIC INSTITUTIONS OF AGRARIAN SPHERE

У статті розглянуто поняття інноваційного потенціалу щодо інтелектуального продукту як результату наукового процесу в наукових установах аграрної сфери. Сформульовано поняття інноваційного потенціалу інтелектуального продукту. Розглянуто поняття інноваційного потенціалу залежно від рівня структурованості економічної системи. Сформовано критерії оцінювання інноваційного потенціалу інтелектуального продукту як інтегральний показник, що включає оцінку продукту за такими аспектами науково-інноваційного процесу – інформаційним, правовим та економічним.

Ключові слова: інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, критерії оцінювання, науково-інноваційний процес, наукова розробка.

В статті рассмотрено понятие инновационного потенциала относительно интеллектуального продукта как результата научного процесса в научных учреждениях аграрной сферы. Сформулировано понятие инновационного потенциала интеллектуального продукта. Рассмотрено понятие инновационного потенциала в зависимости

от уровня структурированности экономической системы. Сформулированы критерии оценки инновационного потенциала интеллектуального продукта как интегральный показатель, включающий оценку продукта по таким аспектам научно-инновационного процесса – информационным, правовым и экономическим.

Ключевые слова: инновационный потенциал, инновационная деятельность, критерии оценки, научно-инновационный процесс, научная разработка

The article considers the concept of innovative potential in relation to intellectual products as a result of the scientific process in the institutions of the agrarian sector. Formulated the concept of innovative potential of intellectual products. Considers the concept of innovative capacity, depending on the level of structure of the economic system. Formed criteria of estimation of innovative potential of intellectual products as an integral index, which includes assessment of the product with such aspects of the innovation process – information, legal and economic.

Key words: innovative potential, innovative activity, evaluation criteria, scientific innovation, scientific development.

УДК 303.82

Чекамова О.І.

науковий співробітник
Інститут рису
Національної академії
аграрних наук України

Постановка проблеми. Перехід до нової економічної системи, що відповідає сучасним науково-технічним, технологічним умовам і перспективам світової цивілізації, можливий лише за умови оволодіння інноваційним шляхом розвитку. В аграрній сфері питання інноваційного розвитку тим більш актуальне, тому що в Україні аграрний сектор має значний експортний потенціал, крім того, важливим є питання підтримання в країні продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження інноваційної діяльності займалися такі науковці, як В.П. Александрова, Г.О. Андрощук, А.В. Гриньов, В.М. Геєць, С.А. Володін, О.І. Дацій, М.В. Зубець, С.М. Ілляшенко, Л.І. Курило, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, Р.А. Фатхутдінов, Л.І. Федулова, І.М. Репіна, О.І. Олексюк, Н.С. Краснокутська, О.В. Крисаль-

ний, О.Г. Шпикуляк, Ю.В. Яковець та інші. Але власне специфіка науково-інноваційної діяльності науково-дослідних установ аграрної сфери та формування високого інноваційного потенціалу потребує додаткового висвітлення.

Для аграрної науки на сьогоднішній день злободенними є питання конкурентоспроможності власних наукових розробок, формування дієвого механізму доведення розробок до стану інновацій та реалізації інновацій, що дасть можливість отримати додаткові джерела фінансування подальших наукових досліджень. У цьому контексті питання підвищення ефективності використання створених наукових розробок, визначення критеріїв для оцінювання наукових розробок є актуальним.

Постановка завдання. Метою цієї публікації є визначення сутності поняття «інноваційний потенціал інтелектуального продукту», його

структури й критерії оцінювання для формування ефективної системи продукування конкурентоспроможних наукових розробок у наукових установах аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під інновацією розуміють об'єкт, впроваджений в виробництво в результаті проведеного наукового дослідження чи зробленого відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога, причому цей об'єкт не просто впроваджений у виробництво, а успішно впроваджений та прибутковий. За результатами проведення наукового дослідження чи зробленого відкриття він якісно відрізняється від попереднього аналога [1].

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [2].

Інноваційною діяльністю є всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні дії, що призводять до здійснення інновацій чи задумані з такою метою. Деякі види інноваційної діяльності є інноваційними самі по собі, інші не мають такої властивості, але теж необхідні для здійснення інновацій. До інноваційної діяльності також відносяться дослідження та розробки, прямо не пов'язані з підготовкою будь-якої конкретної інновації [3].

Поняття інноваційного потенціалу загалом використовують щодо певного об'єкта, який розглядається – країни, регіону, галузі, окремої організації.

За визначенням, потенціал – це

- сукупність наявних можливостей, засобів в деякій галузі, сфері діяльності [4];
- прихована можливість, сила, що проявляється за певних умов [5];
- засоби, запаси, джерела, що є в наявності та можуть бути використані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення задачі [6; 7].

Термін «інноваційний» щодо потенціалу розуміється як потенціал певного об'єкту при здійсненні інноваційної діяльності.

Під час визначення економічного, наукового, науково-технічного потенціалу традиційно використовується ресурсний підхід, який передбачає оцінку наявних ресурсів об'єкта дослідження. У межах ресурсного підходу акцентується увага на окремих ресурсах, а не на шляхах і можливостях їх використання. Під час визначення терміна «інноваційний потенціал» одні дослідники ототожнюють інноваційний потенціал з можливістю його використання (здатність та готовність до використання) об'єкта, щодо якого використовується поняття інноваційного потенціалу, інші – з сукупністю засобів, що використовуються при здійсненні інноваційної діяльності. Зважаючи на те, що поняття

здатності й готовності до використання розкриваються через сукупність засобів і ресурсів, маємо визначення інноваційного потенціалу як наявності і готовності до використання сукупності певних ресурсів для здійснення інноваційної діяльності. Такий підхід має право на існування, але він не є конструктивним для оцінки інноваційного потенціалу. В цих визначеннях не акцентується увага на цілях інноваційної діяльності. Важливою ознакою інноваційного потенціалу є орієнтація на комерційний результат – тобто здатність і можливість комерціалізації інтелектуального продукту. Тоді треба уточнити визначення інноваційного потенціалу: під терміном «інноваційний потенціал» розглядається наявність і готовність до використання системи відповідних засобів і ресурсів для досягнення комерційного результату. Реалізація інноваційного потенціалу буде тим вищою, чим більшою буде рівень використання інноваційних ресурсів та їх комерційна результативність.

У науковій економічній літературі поняття інноваційного потенціалу застосовується до об'єктів на різних рівнях структурованості економічної системи:

- національної економіки (макрорівень);
- галузі (мезорівень);
- окремого підприємства (мікрорівень).

Продовжуючи дану класифікацію, слід розглянути також інноваційний потенціал інтелектуального продукту (нанорівень) як найнижчий рівень економічної системи. Усі розглянуті рівні інноваційного потенціалу взаємопов'язані, доповнюють, забезпечують і визначають один одного. У цьому сенсі інноваційний потенціал інтелектуального продукту – це сукупність наявних можливостей, засобів реалізації інтелектуального продукту для отримання економічної вигоди від його реалізації.

Для оцінювання рівня інноваційного потенціалу інтелектуального продукту доцільно використовувати програмно-цільовий підхід: обираються параметри, спрямовані на досягнення мети науково-інноваційного процесу, що дає можливість говорити про конструктивний характер цього оцінювання (в самому оцінюванні закладаються шляхи досягнення заданих цілей).

Для оцінення рівня інноваційного потенціалу інтелектуального продукту слід визначитись з критеріями оцінки. За визначенням, критерій – це «показник, ознака, на підставі якого формується оцінка якості економічного об'єкта, процесу, мірило такої оцінки. Наприклад, критерій ефективності характеризує рівень ефективності системи, а критерій оптимальності – наскільки система близька до оптимального стану» [8]. Для результатів науково-інноваційної діяльності інноваційний потенціал наукової розробки є тим критерієм, який дає змогу оцінити ефективність цієї діяльності.

Розглядаючи різні аспекти процесу трансформації об'єктів продуктопоту, слід акцентувати увагу на них в цілому, взаємозумовленості та нерозривності зв'язків що, як наслідок, дозволяє говорити про взаємопов'язаність ознак інноваційності інтелектуального продукту та формування на їх основі цільового вектору даного процесу.

Результатом творчих зусиль науковців є певний інтелектуальний продукт, який характеризується такими показниками як наукова новизна та корисність.

Визначення інноваційного потенціалу інтелектуального продукту здійснюється шляхом оцінки можливостей реалізації даного продукту на наукоємному ринку. Оцінку пропонується здійснювати за складовими (аспектами) науково-інноваційної діяльності, описаними в [9], – інформаційним, правовим та економічним.

Оцінку параметрів інноваційного потенціалу пропонується розглядати як інтегрований показник оцінки складових науково-технологічного процесу, які, у свою чергу, є похідними від показників більш низького рівня. Ці показники другого рівня, в свою чергу, поділяються на групи, які характеризують різні аспекти внутрішньої сфери діяльності установи-розробника інтелектуального продукту (критерії актуальні для розробників продукту) і зовнішньої сфери (критерії актуальні для споживачів продукту). Разом з тим слід зауважити, що в цілому всі ці критерії пов'язані між собою та взаємозалежні (див. рис. 1).

Новизна інтелектуального продукту визначається як рівень відмінності від відомих і використовуваних на даний час аналогів. Для оцінювання пропонується використати системний підхід, запропонований для оцінення рівня винаходів у [10]: можна трактувати базисні інновації як інновації, що пропонують принципово нову технологію, тобто нову технічну систему, менш значимі інно-

вації – це зміни і удосконалення технічної системи. Таким чином, використовуючи класифікацію рівня винахідницької новизни і сформулювавши таку класифікацію в термінах системного підходу, матимемо об'єктивний критерій для оцінки рівня новизни наукової розробки.

Показник новизни є важливим для розробника інновації. Оцінивши рівень новизни технологічних рішень, які впроваджуються в технологічний процес в відповідній галузі, можна оцінити, на якому етапі життєвого циклу знаходиться дана технологія, сформулювати напрями розвитку даної технології та сформулювати стратегічні напрями науково-дослідної роботи в науковій установі.

Можливість комерціалізації інтелектуального продукту оцінюється на основі маркетингових досліджень наукоємного ринку.

Достатність ресурсів для просування на ринок передбачає оцінку певних можливостей для виходу інтелектуального продукту на ринок (наявність зв'язків з бізнесовими структурами, відповідна кваліфікація персоналу, наявність фінансові ресурси, тощо).

Рівень правової охорони інтелектуального продукту відображає оцінку достатності рівня монополізації прав на цей продукт. Під рівнем монополізації прав розумітимемо організацію системи правової охорони та захисту інтелектуального продукту від несанкціонованого використання. Ще раз нагадаємо, що рівень монополізації прав на інтелектуальний продукт визначається, виходячи з принципу необхідності і достатності для реалізації цього продукту на наукоємному ринку. Пропонується ввести наступні рівні правової охорони інтелектуального продукту:

– низький (право власності на інтелектуальний продукт не охороняється, інформація щодо змісту даного продукту загальнодоступна);

Рис. 1. Критерії оцінювання інноваційного потенціалу створюваного інтелектуального продукту

Джерело: складено автором

– помірний – сформована система правової охорони та захисту форми інтелектуального продукту;

– високий – сформована система правової охорони та захисту форми та змісту інтелектуального продукту.

Правовим інструментарієм охорони прав об'єктів інтелектуальної власності є право власності на продукти інтелектуальної праці (див. табл. 1):

Таблиця 1

Інструментарій правової охорони об'єктів інтелектуальної власності

Вид охорони ОІВ	Об'єкт правової охорони	
	Форма ОІВ	Зміст ОІВ
Активна охорона	Комерційна таємниця	Комерційна таємниця, ноу-хау
Пасивна охорона	Авторське право	Патентне право

Джерело: побудовано автором

Рівень правового захисту на інтелектуальний продукт відображає оцінку необхідності рівня монополізації прав на цей продукт. Пропонується ввести такі рівні правової охорони інтелектуального продукту:

– необмежений доступ до інформаційного продукту;

– можливість часткового обмеження доступу до інформаційного продукту;

– формування дієвої системи доступу до інформаційного продукту.

Економічна оцінка вартості створення відображає суму витрат на створення інтелектуального продукту. *Маркетингова оцінка вартості продукту* – прогнозу суму доходу від реалізації інтелектуального продукту. Оцінка доходу від реалізації інтелектуального продукту відображає суму доходу в складі бізнес-проекту.

У процесі оцінювання виникає проблема щодо співмірності і впливу кожного з оціночних параметрів на загальний результат оцінювання. Оцінювання інноваційного потенціалу інтелектуального продукту за якісними параметрами доцільно проводити за бальною системою. Деякі показники мають кількісний характер, наприклад, вартісні показники. Тому актуальним є питання зваженого підходу та узагальнення оціночних даних різних параметрів інноваційного потенціалу інтелектуального продукту.

Висновки з проведеного дослідження.

Визначено, що інноваційний потенціал інтелектуального продукту розглядається як наявність і готовність до використання системи відповідних засобів і ресурсів для досягнення комерційного результату. Для оцінювання інноваційного потенціалу інтелектуального продукту використовується інтегральний показник, що включає оцінку продукту за такими аспектами науково-інноваційного процесу – інформаційним, правовим та економічним. Критеріями оцінювання інформаційної складової частини є рівень новизни, можливість комерціалізації інтелектуального продукту, достатність ресурсів для просування на ринок. Критерієм оцінювання правового аспекту є оцінка рівня монопольного використання інтелектуального продукту на всіх етапах науково-інноваційного процесу. Критерієм оцінки економічної складової є здатність реалізації майнових прав, економічна оцінка вартості створення, маркетингова оцінка вартості продукту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Володін С.А. Інноваційний розвиток аграрної науки : [монографія] / С.А. Володін. – К. : МАУП, 2006. – 400 с.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 № 3687 // ВВР. – 1994. – № 7. – Ст. 32.
3. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 № 3116 // ВВР. – 1993. – № 21. – Ст. 218.
4. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / за ред. Ю.М. Бажала. – К., 2002. – Т. 3 – 952 с.
5. Энциклопедический словарь: психология труда, рекламы, управления, инженерная психология и эргономика / под ред. Б.А. Душкова. – Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – 462 с.
6. Большая советская энциклопедия : в 30-ти т. / гл. ред. А.М. Прохоров. –3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1975. – Т. 20. – 608 с.
7. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003. – 895 с.
8. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навч. посібник] / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с.
9. Чекамова О.І. Теоретико-методологічні засади створення наукових розробок з високим інноваційним потенціалом / О.І. Чекамова. // Інноваційна економіка. – 2014. – № 3. – С. 180–185.
10. Альтшуллер Г.С. Творчество как точная наука / Г.С. Альтшуллер – М. : Сов. радио, 1979. – 103 с.